

СТВОРЕННЯ ЗЛОЧИННОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК ПРОЯВ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ ТА РІЗНОВИД ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 343.98

Бобрик К.Ю.,
здобувач кафедри досудового розслідування факультету підготовки слідчих навчально-наукового інституту підготовки фахівців підрозділів слідства та кримінальної міліції Національної академії внутрішніх справ

Стаття рекомендована до друку кафедрою досудового розслідування навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів слідства та кримінальної міліції Національної академії внутрішніх справ.

Анотація: У статті здійснюється криміналістичний аналіз створення злочинної організації як прояву організованої злочинності та різновиду організованої злочинної діяльності. Розглядаються етапи формування сучасних злочинних організацій, їх структура, спрямованість їх діяльності, основні ознаки

Ключові слова: злочинна діяльність, організована злочинність, злочинна організація, керівник, організатор, тяжкі злочини

Сучасний етап розвитку нашого суспільства характеризується значними змінами в політичній, економічній і соціальній сферах життя країни, причому, організована злочинність продовжує свої активні спроби проникнення в органи державної влади та управління, в економіку країни, що є загрозою національної безпеки України.

В останні роки неухильно простежується тенденція до появи нових способів взаємодії та інтеграції організованих злочинних груп в злочинні співтовариства, формуванню і консолідації більших злочинних спільнот, що підсилюють свій потенціал і вплив у суспільстві. Злочинні організації активно створюються для вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів у сфері економіки, наркобізнесу, для вчинення терористичних актів та ін. В результаті їх діяльності істотно збільшується кількість жертв, значно зростає розмір заподіяної ними матеріальної шкоди.

Правоохоронні органи досі не можуть достатньо ефективно боротися з цим украй негативним і надзвичайно небезпечним для нашої держави і суспільства соціально-правовим явищем. Зокрема, існують труднощі в доказуванні самого факту створення злочинної організації або керівництва нею. Особливо це стосується випадків, коли його учасниками не скоєно конкретних злочинів.

Однією з причин ситуації, що склалася, є недостатня теоретична розробленість проблем, пов'язаних з розслідуванням створення злочинної організації. Є істотні недоліки в чинному кримінальному і кримінальному процесуальному законодавстві, які не сприяють ефективності роботи правоохоронних органів, оскільки реально існує ризик помилки при визначенні виду відповідальності за вчинення даного злочину. З визначеними труднощами доводиться стикатися правоохоронним органам в ході застосування кримінального процесуального законодавства, що містить нові підходи до кримінальної процесуальної діяльності на досудовому слідстві. Зокрема, у Кримінальному процесуальному кодексі України зазнали значних змін практична діяльність усіх ключових учасників кримінального провадження, процедура його початку та здійснення, проведення слідчих (розшукових) дій, вміст статей, що викликає численні запитання з приводу їх практичного застосування. Як результат, у рішеннях колегії МВС України про підсумки оперативно-служ-

бової діяльності органів і підрозділів внутрішніх справ України в останні роки відзначається, що стан боротьби з організованою злочинністю не відповідає вимогам сьогодення.

Проблеми вивчення організованої злочинності і боротьби з нею розглядалися у роботах вчених-юристів, а саме: Ю.П. Аленіна, В.Д. Басая, В.П. Бахіна, Р.С. Белкіна, Т.В. Варфоломєєвої, А.Ф. Волобуєва, В.І. Галагана, В.Г. Гончаренка, В.А. Журавля, А.В. Іщенко, Н.С. Карпова, О.А. Кириченко, В.О. Коновалової, В.Г. Лукашевича, Є.Д. Лук'янчикова, Г.А. Матусовського, В. О. Морозової, В.Т. Нора, І.В. Постіки, В.В. Тищенко, Л.Д. Удалової, С.С. Чернявського, В.Ю. Шепітька, М.Є. Шуміла, Н.П. Яблокова та інш.

Склад, розмах та інші специфічні особливості злочинних організацій, механізм діяльності їх конкретних видів у більшості випадків є найскладнішими об'єктами криміналістичного аналізу, тому потребують продовження дослідження проблем організованої злочинності та діяльності злочинних організацій.

При цьому, слід насамперед чітко розрізняти організовану злочинність як соціально-правове явище (люди, формування, кошти, діяльність цих формувань) і саму організовану діяльність, яка є частиною поняття «організована злочинність», що відбувається в певних формах. Тобто організація – це форма організованої злочинності та одночасно форма організованої злочинної діяльності (оскільки організована злочинна діяльність є одним з невід'ємних елементів організованої злочинності). Конкретними ж діями – проявами організованої злочинності (і різновидами організованої злочинної діяльності) є створення злочинної організації, керівництво нею, участь у неї, підготовка до скоєння конкретних злочинів, безпосереднє їх вчинення, приховання слідів і інші заходи протидії розслідуванню злочинів [5, 16].

На думку вчених-криміналістів формування сучасних організованих злочинних організацій відбувалося в три етапи. Вони почали виникати із середини 60-х років минулого століття у структурах легальних господарських підприємств, установ. На цьому етапі певне коло осіб з командно-адміністративної системи, що встали на злочинний шлях і за рахунок розкрадань у великих розмірах, незаконного приватного підприємництва, валютних спекуляцій, хабарництва та інших злочинів (отримання незаконний доходу), з метою розширення своєї злочинної діяльності стали створювати злочинні групи, співтовариства. За допомогою добре налагодженої системи хабарництва в злочинну діяльність цих формувань втягувалися співробітники державних, господарських, партійних

структур, а також представники правоохоронних, ревізійних і контролюючих органів. Останні залучалися для забезпечення безпеки діяльності злочинних груп.

На другому етапі формування приблизно в 80-х роках злочинні організації потрапили в поле зору загально кримінальної злочинності. Професіональні злочинці, створивши кримінальні групи, обклали комерційні та інші структури своїм «податком», стали грабувати членів вищезгаданих груп, відбирати у них цінності, нажиті злочинним шляхом. Як результат – різко збільшилася кількість корисливо - насильницьких злочинів: вимагання, убивства, грабежі, розбійний напади, викрадення людей з метою одержання викупу та ін.

На даному етапі формування злочинних угруповань кримінальні правопорушення вчинювалися особами, що об'єдналися для спільної злочинної діяльності в корисливих цілях і для досягнення контролю в певній соціальній сфері або на певній території. Прості групи злочинців, члени яких могли вчинювати злочини тільки на основі простої співучасті, як показала судово-слідча практика, довго існувати не могли, тому вони вливалися в злочинні співтовариства, як правило, у якості їх автономної структурної частини.

На початку 90-х років, по мірі накопичення цінностей, фінансових і інших коштів, досвіду злочинної діяльності угруповання переходять на інший рівень свого розвитку. Стали фіксуватися факти зрощування груп загальнокримінальної і економічної спрямованості, створення злочинних організацій з високою конспірацією і керівною ланкою, що функціонує строго на основі розподілу кримінальних обов'язків з вертикальним підпорядкуванням (з ієрархічною структурою).

Злочинне середовище стало акумулювати значні суми грошей, які вкладало в кримінальний бізнес. Формування злочинних організацій перейшло у свій 3-й заключний етап. Організовано продумана і цілеспрямована діяльність лідерів таких організацій та їх кримінальний бізнес дозволив сформувати досить згуртовані і дієздатні кримінальні колективи.

Правоохоронні органи зіштовхнулися з високою корумпованістю окремих ланок влади і управління, рідкими для нашої держави (у той час) різновидами злочинів (торгівля зброєю, різною сировиною і людьми, наркобізнес, валютна проституція, азартні ігри, замовлені вбивства і т.д.) і організованою протидією їх розслідуванню.

Природно, що злочинні організації прагнуть підкорити більш слабкі злочинні групи, завершують вирішення завдань збагачення, встановлення контролю

над ринком збуту на основі посилення економічних інтересів між тінновими економічними організованими структурами. Злочинні формування розширюють сферу свого злочинного впливу на нові регіони і галузі господарства, освоюють нові види злочинної діяльності, борються за вже контрольовані та нові ринки збуту, джерела сировини, дешеvu робочу силу тощо. На цьому етапі організована злочинність здобуває значні масштаби, вона виходить на міжнародний рівень. Політика держави – відкритість границь для торгівлі і туризму, сприяла нелегальному витоку за рубіж сировини, кольорових і інших металів, зброї, художніх, релігійних, історичних і інших цінностей, а також проникненню організованої злочинності в зовнішньоекономічну діяльність держави. Паралельно з функціонуючими злочинними угрупованнями на цьому ґрунті з'явилися організовані контрабандистські угруповання, що ставлять однією зі своїх цілей – тривалу злочинну діяльність [6, 240].

Злочинні організації на даному етапі свого розвитку реалізують свої сили і засоби як у нелегальному бізнесі, так і в легальному – у сфері виробництва, надання послуг, торгівлі, банківсько-кредитній сфері і т.д.

Розширюється глибоко законспірований зв'язок злочинних організацій з корумпованими посадовими особами в структурах влади, правоохоронних і контролюючих органах, а також є факти прямого проникнення в ці структури представників організованої злочинності.

Практика боротьби з організованою злочинністю показує на те, що злочинні організації сьогодні усе більше спеціалізуються на поставках незаконних товарів і послуг, вивозі металів, сировини та енергоресурсів, а також прагнуть до транснаціональної кримінальної діяльності, до розширення контактів з міжнародними злочинними організаціями.

Аналіз судово-слідчої практики і результатів спеціальних досліджень дозволив виділити ряд істотних ознак організованої професійної злочинної діяльності – як вершині кримінальної «доскональності», як «якісно нового рівня групової професійної злочинності».

Злочинним організаціям, незважаючи на те, що їх структура в певній мері закономірно визначена спрямованістю їх діяльності, властиві наступні основні ознаки: наявність лідера – «мозкового центру» формування; наявність чіткої, стійкої організаційної ієрархічної структури, розрахованої на проведення систематичної злочинної діяльності; наявність системи незаперечного підпорядкування і поділу ролей

і функцій, а також конспірації (поряд із цим є факти виникнення протиріч між членами групи, що приводять до внутрішніх конфліктів і розвалу злочинної організації); визначення завданням скоєння серії часом великомасштабних корисливо-насильницьких задалегідь планованих і складних по підготовці, безпосередньому вчиненню та прихованню злочинів (в основному, наявними в розпорядженні організації силами і засобами) з метою суттєвого збагачення і досягнення контролю в певній соціальній сфері або на певній території; наявність факту зрощування керівників злочинних організацій із керівництвом правоохоронних органів і державного апарата для забезпечення безпеки діяльності угруповання.

До додаткових ознак злочинної організації можна віднести:

- наявність у них механізму регенерації (відновлення) функцій і кадрового складу кримінальних ланок, що втратили деяку або значну частину своїх членів у ході злочинної діяльності або розслідування злочинів;

- наявність у злочинної організації жорстко охоронюваної сфери впливу і контролю; спроби різними способами «узаконити» контрольовані території в злочинному світі, тобто серед «своїх сусідів»;

- наявність в злочинній організації осіб, що здійснюють: керівництво (в особі однієї людини й рідше групи) діяльністю організації і розподіл отриманих злочинних доходів; «відмивання» незаконних доходів через легальні структури; інтелектуальне, інформаційне і матеріальне забезпечення злочинної діяльності організації; розвідку в правоохоронних органах; завдання керівників груп по ліквідації свідків, потерпілих, співробітників правоохоронних органів, що здійснюють розслідування; юридичну консультацію по різних питаннях, пов'язаних з організацією протидії розслідуванню тощо;

- наявність тісного зв'язку з окремими корумпованими представниками державного апарата або правоохоронних органів, що можуть суттєво впливати на хід і результати розслідування;

наявність зв'язку із засобами масової інформації для формування вигідної для організації громадськості думки тощо [4, 240].

Закономірними для злочинних організацій є діючі усередині них ціннісні орієнтації, норми поведінки як у сфері взаємини членів такої групи між собою, так і із зовнішнім миром. Найчастіше – це суміш законів загальнокримінального світу з нормами цинічного кримінального бізнесу і тіньової економіки.

Сучасні злочинні організації, як ми вже говорили, у своїх прагненнях до влади, керування на певній території, контролю над окремими галузями економіки, одержанню надприбутків і забезпеченню своєї безпеки, залежно від соціально-економічних і політичних умов у регіоні, спеціалізуються в способах реалізації своїх сил і засобів у злочинному бізнесі.

З урахуванням того, що діяльність злочинних організацій реалізується в сфері економіки, управління і у соціальній сфері, дана обставина дозволяє виділити основні види такої діяльності (хоча тут треба відзначити, що більші організації, співтовариства для досягнення намічених цілей сполучають нижче перераховані види діяльності), до яких можна віднести: наркобізнес, порнобізнес і організована проституція, ігровий бізнес, підпільний автомобільний бізнес, незаконна торгівля людьми або органами людського тіла, зброєю, сировиною, енергоресурсами, металом, релігійними, художніми й історичними цінностями, антикваріатами, рідкими дикими й свійськими тварина, контрабанда і незаконна міграція, протиправна діяльність в окремих галузях економіки і на транспорті, протиправна діяльність у кредитно-фінансовій сфері й у сфері приватизації, промислове й інше шпигун-

ство, комп'ютерна злочинна діяльність, забезпечення «безпеки» окремих комерційних і інших структур і ін.

У результаті такої діяльності крім некримінальних дій злочинними організаціями здійснюються кримінальні правопорушення, які служать головним засобом досягнення злочинних цілей - це збагачення і досягнення контролю в певній соціальній сфері або на певній території. Члени таких організацій використовують більш продумані, підготовлені і небезпечні способи вчинення і приховання спільних злочинних операцій, колективно вибирається і готується відповідна сприятлива для злочинної діяльності обстановка.

Таким чином, на різних етапах свого розвитку і становлення злочинні організації вчинюють різні види злочини. Відповідно членами злочинних організацій вирішуються різні завдання в процесі різної спрямованості комбінацій злочинних діянь. Вони поділяються на базові (що забезпечують матеріальне збагачення), допоміжні (що забезпечують здійснення базових діянь), додаткові (побічні додаткові заходи, що забезпечують безпеку) і нетипові (не плановані, вчинені випадково).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бобрик К. Ю. Историко-правовые аспекты борьбы с созданием преступных организаций / К. Ю. Бобрик // Право и политика. Научно-методический журнал. – Бишкек, 2013. – № 4. – С. 74–79.

2. Бобрик К. Ю. Можливості реформування кримінально-правових засад протидії корупції в Україні з використанням досвіду США / К. Ю. Бобрик // Тенденції та пріоритети реформування законодавства України : тези доповідей всеукраїнської науково-практичної конференції (13.03.2010, м. Запоріжжя). – Запоріжжя : Істина, 2010. – С. 42–43.

3. Бобрик К. Ю. Поняття та класифікація транснаціональних злочинів, що вчинюються злочинними організаціями / К. Ю. Бобрик // Міжнародне співробітництво ОВС у боротьбі з транснаціональною злочинністю : тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (24.03.2010, м. Київ). – К., НАВС, 2010. – С. 36–38.

4. Кустов А. М. Криминалистическое учение о механизме преступления [Электронный ресурс] : дис.

... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / Анатолий Михайлович Кустов. – М. : РГБ, 2003. – 325с. – (Из фондов Российской Государственной библиотеки).

5. Лавров В. П. Расследование организованной преступной деятельности : лекция / В. П. Лавров. – Ставрополь, Изд-во Ставропольского ун-та. 1996. – 36 с.

6. Про результати оперативно-службової діяльності органів і підрозділів внутрішніх справ України у 2013 році та завдання щодо посилення протидії злочинності, забезпечення правопорядку і громадської безпеки в державі / Рішення колегії МВС від 17 січня 2014 року.

7. Яблоков Н. П. Криминалистические основы борьбы с организованной преступностью // Основы борьбы с организованной преступностью : монография / [под ред. В. С. Овчинского, В. Е. Эминова, Н. П. Яблокова]. – М., ИНФРА-М, 1996. – 325 с.

СОЗДАНИЕ ПРЕСТУПНОЙ
ОРГАНИЗАЦИИ КАК
ПРОЯВЛЕНИЕ ОРГАНИЗОВАННОЙ
ПРЕСТУПНОСТИ И
РАЗНОВИДНОСТЬ
ОРГАНИЗОВАННОЙ ПРЕСТУПНОЙ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Бобрик Константин Юрьевич

Аннотация: статье осуществляется криминалистический анализ создания преступной организации как проявления организованной преступности и разновидности организованной преступной деятельности. Рассматриваются этапы формирования современных преступных организаций, их структура, направленность их деятельности, основные признаки.

Ключевые слова: преступная деятельность, организованная преступность, преступная организация, руководитель, организатор, тяжкие преступления.

CRIMINAL ORGANIZATION CREATING
AS A MANIFESTATION
OF ORGANIZED CRIME
AND A VARIETY
OF ORGANIZED CRIMINAL
ACTIVITY

Bobrik Konstantin

Summary: We carried out forensic analysis of the crime – the creation of a criminal organization as a manifestation organized crime and a variety of organized criminal activity. We consider the stages of the modern criminal organizations, their structure, focus their activities, the basic features.

Keywords: criminal activity, organized crime, criminal organization, leader, organizer, index crimes.